

1565-ös metszete valóban hiteles és talán ez árulja el a legtöbb információt a belső és külső vár szerkezetéről is.

MAKOLDI MIKLÓS

562. Tolna-Mözs, Kender-földek-dűlő (KÖH 30716)

(Tolna megye) R, Ró, LT, A, Á, Kk

2008. november 27. és 2009. május 6. között elvégeztük az M6 autópálya nyomvonalára eső, *TO-1 jelű régészeti lelőhelyen* a megelőző feltárást. A kutatott terület 9436 m² volt.

A lelőhely a Kender-földek-dűlő területén az autópálya 139+408–139+578 km-szelvénye között terül el. A szekszárdi Wosinszky Mór Megyei Múzeum munkatársai 2001 márciusában terepbejáráskor őskori és középkori leleteket találtak. A próbaásatást a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat végezte 2008. október 10-én. A szondázó árkot a nyomvonal középtengelyében húzták, kb. 2 m szélességben és 85 m hosszan. Öt régészeti objektum került napvilágra.

A megelőző feltárást Hargitai András és Kiss Csaba kezdte el, majd 2009-ben Kis Attila és Nagy Nándor folytatták. Összesen 133 objektumot (hozzá kapcsolódóan 191 stratigráfiai számot) adtunk ki és tártunk fel: 46 késő rézkori badeni, 27 őskori, 18 kelta, 2 avar, 6 Árpád-kori, 1 középkori, 3 újkori és 30 ismeretlen korú objektum került napvilágra. A jelenségek többsége gödör, ezenfelül sütőkemencék, földbe mélyített házak, műhelyek, árkok, gödörkomplexumok kerültek elő.

A kutatott területen két régészeti korszak jelent meg markánsabban. A lelőhely mélyebb, D-i részén kelta telepjelenségeket figyelhettünk meg, míg az É-i, magasabb részen a badeni kultúrához tartozó objektumokat tártunk fel. A kelta telep feltehetően folytatódik D felé és kapcsolatban állhat a TO-1-től D-re feltárt kelta temetővel (TO-2, Csádés-földek). A jelenségek ritkán voltak szuperpozíciós viszonyban egymással, ami nem túl hosszú megtelepedési időszakra utal. A rézkorban magasabban lehetett itt a vízállás, az ehhez a korszakhoz tartozó objektumok magasabban, a dombháton és attól É felé kerültek elő, míg a kelta telepjelenségek a mélyebb, D-i részen. A kelta telep É-i határa kb. a 139+470 km-szelvényig tart a régészeti jelenségek és leletanyaguk alapján. Kelet felé túlnyúlik az M6 nyomvonalán, D-en a csatornán túlra, Ny-on pedig még a gázkiváltás nyomvonalában is folytatódik. A leletanyag kézzel formált durvakerámia, seprődíszes, grafitos soványítású, korongolt kerámia, vaskés, vastöredékek, állatcsont, patics, áglyenyomatos patics, vassalak.

A 139+470 km-től É-ra kerültek elő a késő rézkori objektumok. A rézkori telep É felé egyre intenzívebb képet mutatott. Leletanyaga igen gazdag és változatos: szarvasmarha-temetkezések, gödörhullák, csiszolt kőbalatöredékek, nagy mennyiségű kézzel formált, durva és finomkerámia (beböködött pontsorról, háromszög alakban bekarcolt-besraffozott mintával díszített, ansa luna-

ta fül), kétosztatú tál töredékei, mericék, nagyméretű tárolóedények, csonteszközök, csontárok, kovapengék. A rézkori telep K és Ny felé is egyaránt folytatódik, É felé pedig az RM-18-as lelőhellyel folytatódik, mely a TO-1-es badeni telep szerves folytatása.

RM-18 lelőhely: A TO-1 jelű lelőhely feltárásával párhuzamosan – 2009. február 17. és május 6. között – végeztük az RM-18 jelű lelőhely megelőző feltárását; a kettő régészetileg egy lelőhelynek minősült. A 0163/4 (rég), 0133/11(új) hrsz-ú ingatlanokon 17300 m²-en kuttattunk. Magát a lelőhelyet a TO-1 lelőhely feltárásakor lokalizáltuk és annak bővítményeként kezeltük szakmai, régészeti szempontból. Az ott feltárt késő rézkori, badeni kultúrához tartozó teleprészlet az RM-18 lelőhelyen folytatódott, sőt egyre intenzívebbé vált. Összesen 231 objektumot (hozzá kapcsolódóan 297 stratigráfiai számot adtunk ki) tártunk fel. Közülük 164 késő rézkori badeni, 19 őskori, 3 római kori, 7 avar, 2 Árpád-kori, 36 ismeretlen korú. Többségük gödör, sütőkemence, árok, műhelyek, tűzhely, gödörsír, gödörkomplexum. A leletanyag ezen a területen is igen színes képet mutat: szarvasmarha-temetkezések, gödörhullák, csiszolt kőeszközök, kézzel formált, durva- és finomkerámiák, mericék, díszített edények, nagyméretű tárolóedények, csontárok, csonteszközök, kovapengék. A badeni telep K–Ny-i irányban itt is túlnyúlt a nyomvonalon, nem sikerült megtalálni a széleit. Észak felé azonban egyre gyéresebbé vált a telep intenzitása, ami talán a korabeli falu É-i határára utal.

A leletanyag a KÖSZ pécsi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozás után a Magyar Nemzeti Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Nagy Nándor, Kiss Csaba Kálmán, Hargitai András régészek; Dombi Gábor, Drávavölgyi Péter, Fehér Alíz, Király Dávid, Kocsis János, Komáromi Róbert, Kóra Mária Katalin, Kovács Gábor, Lampért Kirill, Linzembold Csongor, Lőrincz Péter, Nagy Gábor, Nagy Norbert, Peti Csaba, Schalli Pál, Szabados György, Szász Péter, Szécsényi Zoltán, Szöllősi Géza, Villuth Áron technikusok. A geodéziai felmérést a Meridián Kft. végezte.

KIS ATTILA

563. Tolna-Mözs, Községi-Csádés-földek (KÖH 30717)

(Tolna megye) R, B, LT, A, Á

Az M6 autópálya nyomvonalának Dunaföldvár–Szekszárd közötti szakaszán a 139+72 és a 139+92-es km-szelvények között 2001 márciusában a szekszárdi Wosinszky Mór múzeum munkatársai terepbejárást végeztek. Az akkor regisztrált TO-2 jelű lelőhelyen a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai végezték el 2008 szeptemberében a szondázó kutatást. A megelőző feltárást 2008. november 17. és december 12. között az Archeosztráda Kft. munkatársai kezdték el; 2009. február 17. és április 3. között az ásatást a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai folytatták.

A lelőhely a mai Tolna-Mözs DK-i határában található, melyet ÉNy-ról és DK-ról egy-egy patak határol. A 16 618 m² felület feltárása során 292 objektum került napvilágra, ebből 162 gödör, 7 kemence, 18 árok, 41 sír, 12 épület (9-ről csupán feltételezhető, hogy valamilyen épület része, mivel 3-4 cölöphelyből áll), 1 paliszádfal és 265 cölöphely. A rézkori, bronzkori, kelta, Árpád-kori (11–13. sz.) településnyom mellett, rézkori, bronzkori, kelta és avar (7–8. sz.) sírok is napvilágra kerültek. Az objektumok a lehumuszolt terület teljes egészén, átlagos sűrűséggel helyezkedtek el. A sírok mellett a legjelentősebb objektum a 3 alapárkos, cölöpszerkezetes, téglalap alakú, kétszattatú, 6×10 m²-es épület. A 3. sz. épület csak kb. félig nyúlt be az ásatás területére, így annak teljes mérete kérdéses.

A rézkorhoz köthető gödrök közül a legérdekesebb a 207/386 sz., melyben 4 emberi vázat egymásra dobálva, a 220/412-ben egy emberi vázat és egy kutyavázat és a 166/247 sz. gödörben, pedig egy emberi vázat találtunk, mely a gödör Ny felé eső falához volt húzva szorosan és csiga, kagyló, faszénrétegre volt helyezve.

A kelta sírok DK-ÉNy vagy DNy-ÉK-i (6 db) tájolásúak voltak; a belőlük előkerült leletanyag többségét a bronz kar-, lábperecek, vascsatok és az edénymellékletek tették ki.

Az avar sírok, kevés kivétellel, ÉNy-DK-i tájolásúak és szinte teljesen kiraboltak voltak, általában a vascsatot, kerámiát és az állatcsontokat hagyták a helyén a rablók. A rablógödröket már a bontás előtt lehetett látni a sírok tetején; az elhelyezkedésük alapján a legtöbb esetben a felsőtestre raboltak rá a későbbi sírrablók. A leggazdagabb sírban vastórt, övhöz tartozó bronzcsatot, szíjvéget, vas nyílhegyet, csont tegezmerévítőt találtunk.

Munkatársak: Kiss Csaba Kálmán, Kemsei Dóra régészek; Víg Anita, Ligeti Gábor, Fehér Alíz, Szász Péter, Domján Anita, Nagy Gábor, Boromisza János, Telekes Katalin, Kocsis János, Horváth András, Grósz Dóra, Bányász Diána, Kóra Mária Katalin, Dombi Gábor, Kovács Gábor, Komáromi Róbert, Villuth Áron, Schalli Pál, Pásztor István technikusok.

CSÉKI ANDREA

564. Torony, Nyeste-Nyárs-pataktól K-re
(Hammat-dűlő)
(KÖH 72935)

(Vas megye) B

2009. július 27. és augusztus 6. között a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága próbafeltárást végzett tervezett lakópark építését megelőzően. A próbafeltárás nem terjedt ki a telkek területére, az I. ütemben csak az út és a csapadékvíz elvezetés miatt bolygatott területeket érintette, nagysága 1000 m² volt. Összesen 12 kutatóárkot húztunk, melyeket az út nyomvonalának teljes hosszára és szélességére kiterjedően jelöltünk ki. A feltárás során 7 objektumot és egy nagyobb – egyelőre nem tisztázott korú és méretű (kb. 100×25 m-es) – jelenséget találtunk.

Ez utóbbi feltehetően egy régebbi patak- vagy tómeder lehet, itt-ott szórványosan őskori kerámiatöredék, kovapattinték és magkő került elő belőle.

Az objektumok a terület Ny-i legszélétől a 3. sz. árok K-i széléig tartó nyomvonalszakaszra korlátozódtak. A feltételezett lelőhely – mind a korábbi szomszédos feltárási eredményekkel, mind a szintvonal-adatokkal, mind pedig a mostani feltárásból nyert információkkal összevetve – nem a dombtetőn, hanem a Ny-i irányban lévő, lejtős domboldalon helyezkedhet el.

A feltárt objektumok közül az 1. sz. a legjelentősebb, mely humuszoláskor vörös és fekete, jól átégett, kb. 1,2 m átmérőjű paticsfoltként jelentkezett, kőlapokkal a szélén. Bontás közben 6 kerámiaedény, 2 kova, 1 agancstöredék és egy nagyméretű őrlőkő elhasított darabjai kerültek elő belőle. Az edények a gödör szélén körben voltak elhelyezve, ezen belül élére állított és lapjára fektetett köveket találtunk, melyek mintegy teknőt képeztek az apróra – szinte hamuvá – égett agancsnak. A gödör belseje nagyon sok és jó állapotban megmaradt faszenet tartalmazott, melyből mintát vettünk. A két kován egykori égés nyoma látszik. A gödör belső része vastagon kiégett agyaggal, paticsal borított, melyeken az ág-, vagy ujjnyomat mintája szépen megmaradt. A gödör közepén egyetlen apró kalcinátumdarabka került elő, mely a jelenség temetkezés funkcióját erősítené.

A kerámia nyersanyaga, apró kavicsos soványítása, szürke színe a rézkori hagyományokra utal, de az edények alakja és díszítése, peremkiképzése inkább a fiatalabb kora bronzkori emlékek formakincsét tükrözi. Szerintünk egy a badeni kultúránál fiatalabb, de a Makó-kultúránál idősebb – talán a szomszédos ausztriai területeken jobban ismert és kutatott – Jevišovice-kultúra lelőhelyét találtuk meg Torony határában.

Munkatársak: Isztin Gyula, Kőszegi Ádám régész-technikusok; Czöndör János, Nagy Csaba és Nagy Ákos.

NAGY MARCELLA

565. Törökbálint, Spitz-Äcker
(MRT 7. k. 36/3 lh., KÖH 11913)

(Pest megye) U

2009. július 9–13. között helyszíni szemlét tartottunk Törökbálint ismert régészeti lelőhelyeinek területén, a község településrendezési tervének módosításához kapcsolódóan. Az állapotfelmérés során csupán egyetlen lelőhely felszínét tudtuk terepbejárás módszerekkel kutatni. Az MRT szerint a lelőhely az Égett-völgy Ny-i oldalán, az egykori iparvágány nyomvonalán húzódó műút mindkét oldalán lokalizálható. Az út K-i oldala sűrű bozótossal és füves réttel fedett, kutathatatlan volt, az út Ny-i oldala azonban frissen szántott, járható felszínű. A lelőhelyen jóval kisebb területen gyűjtöttünk neolitikus töredékeket, mint ahogy azt az MRT térképe jelöli. A DNy felé enyhén emelkedő felszín egy ponton határozottabban kiemelkedik a környezetéből, ezen a „magaslaton” gyűjtöttünk kevés számú cserepet. Az út